

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

 Гілея

Науковий вісник

Випуск 140 (№ 1)

Ч. 1. Історичні науки

Київ – 2019

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно

Фахове видання
з історичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
№ 1328 від 21 грудня 2015 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації: серія КВ № 22632-12532ПР від 24 квітня 2017 року

Друкується за рішенням:
Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 7 від 24 січня 2019 р.)

Збірник входить до міжнародних баз

Google Scholar; Index Copernicus (Польща); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Індія).

Шеф – редактор:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України, акад. НАПН України (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Кивлюк О. П., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Муляр В. І., д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України, акад. НАПН України (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)

Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України (Україна, Київ)

Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Арменія, Єреван)

Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України (Україна, Київ)

Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України (Україна, Київ)

Степико М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна колегія з історичних наук:

Войцехівська І. Н., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

Дробот І. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Журба М. А., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Лазько Г. Г., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)

Лисак В. Ф., д-р іст. наук, проф. (Україна, Маріуполь)

Мезга М. М., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)

Михайлюк В. П., д-р іст. наук, проф. (Україна, Старобільськ)

Стоян Т. А., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Сушко О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Чернега Л. М., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Шоповал Ю. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

Гілея: науковий вісник. – К. : «Видавництво «Гілея», 2019. – Вип. 140 (1). Ч. 1. Історичні науки. – 116 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем сучасної науки в умовах полікультурного глобалізаційного суспільства. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

ISSN 2076-1554

NATIONAL PEDAGOGICAL
DRAGOMANOV UNIVERSITY

Academy of Sciences of Ukraine

Publishing House Hileya

Hileya
SCIENTIFIC BULLETIN

Volume 140 (No. 1)
Part 1. Historical sciences

Kyiv – 2019

The collection is founded in 2004. Printed on a monthly basis

**Scientific professional publication
on history order of the Ministry of Education and Science
No. 1328 dated 21 December, 2015 (re-registration)**

Certificate of printed mass media's state registration (re-registration): Series KB № 22632-12532IIP from April 17th, 2017

Printed by decision
of National Pedagogical Dragomanov University (protocol № 7 from January, 24 in, 2019)

The collection is a member of international database
Google Scholar; Index Copernicus (Poland); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (India).

Honored Chief Editor:

Andrushchenko V. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Chief Editor:

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Co-editor:

Kyвлиuk O. P., Doctor of Philosophical Sciences, Senior Scientist, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Muliar V. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Zhytomyr)

Editorial board:

Andrushchenko V. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Zelenkov A. I., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Belarus, Minsk)

Kolesnyk V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Myrzakhanian R., Doctor of Historical Sciences, (Armenia, Ierevan)

Mykhalchenko M. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Rafalskii O. O., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Saveliev V. L., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Soldatenko V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Stepyko M. T., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Editorial board Historical Sciences:

Voitsekhivska I. N., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Drobot I. I., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Zhurba M. A., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Lazko G. G., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Belarus, Minsk)

Lysak V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Mariupol)

Mezga M. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Belarus, Homel)

Mykhailiuk V. P., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Starobilsk)

Stoian T. A., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Sushko O. O., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Chernega L. M., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Shapoval Y. I., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Hileya: Scientific Bulletin. – Kyiv : «Publishing house «Hileya», 2019. – Volume 140 (№ 1). Part 1. Historical Sciences. – 116 p.

The collections' concept is based on a multifaceted scientific coverage of the problems of formation of informational civilization. The main headings cover areas of historical, philosophical and political sciences. It is designed for specialists in the humanities and socio-political sciences.

УДК 94:614.842«1920–1929»

**ЗАОХОЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ
ПОЖЕЖНИХ У 1920–Х РОКАХ****ENCOURAGEMENT FOR UKRAINIAN
FIREFIGHTERS IN THE 1920S****Харламов М. І.,**

кандидат історичних наук, доцент, доцент
кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін,
Національний університет цивільного захисту
України (Харків, Україна),
e-mail: mike1982kharlamov@gmail.com,
ORCID: ID 0000-0002-5289-0290

Kharamov M. I.,

Ph.D. (historical sciences), Associate Professor,
Associate Professor of department of social and
humanitarian disciplines of the National university of
civil protection of Ukraine (Kharkiv, Ukraine), e-mail:
mike1982kharlamov@gmail.com, ORCID: ID 0000-
0002-5289-0290

Метою дослідження є розгляд особливостей процесу нагородження та відзнаки вогнеборців української республіки у третьому десятилітті ХХ століття. Характеризуються відмінності заохочення робітників державного пожежного бюрократичного апарату та бойових пожежних. В статті використовувалися проблемно-хронологічний та історико-системний методи дослідження, що надали можливість об'єктивно піти до аналізу вказаних наукових аспектів. Дана наукова стаття базується на малодосліджених виданнях пожежного профілю, а також матеріалах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління.

Ключові слова: пожежні, УСРР, заохочення, премія, відзнака.

The purpose of the study is to consider the peculiarities of the awarding process and the distinction of the fire brigade of the Ukrainian republic in the third decade of the twentieth century. Characterized by differences in the encouragement of workers of the state fire bureaucracy and combat firefighters. The article used the problem-chronological and historical-systematic methods of research, which gave an opportunity to objectively approach the analysis of the indicated scientific aspects. This scientific article is based on poorly investigated publications of the fire profile, as well as materials of the Central State Archive of the Supreme Power and Administration.

Keywords: firefighters, Ukrainian SSR, promotion, prize, distinction.

Слід сказати, що вивчення життя українських пожежних у третьому десятилітті ХХ століття є достатньо новою темою. Окремі питання цього напрямку у своїй роботі піднімав Г. В. Смирнов [3], вибірково аналіз діяльності українських пожежних фахівців проводився у роботі «Пожарные Харьковщины» [1]. У своїх роботах автор даної статті (Харламов М. І.), таких як «Спеціальний одяг та знаки відмінності українських пожежних у 1925–1930 роках» [7], «Діяльність пожежних інспекторів та завідувачів пожежною охороною (брандмейстерів) промислових підприємств у 1927–1930-х роках в Україні» [4], «Діяльність тимчасових волосних інструкторів у справі боротьби з вогнем в УСРР на початку 1920-х рр.» [5], «Особливості роботи короткострокових курсів підвищення кваліфікації пожежних України у 1920–1930 роках» [6] розглядав певні аспекти життєдіяльності українських вогнеборців.

Однак у зазначених роботах не були дослідження питання заохочення та преміювання вогнеборців УСРР у 1920-х роках. Вказана наукова проблематика, має науково актуальний характер,

оскільки розглядає раніше не досліджені аспекти життя борців з пожежами в нашій країні у 20-х роках ХХ століття. Метою даної роботи є розгляд особливостей заохочення за відмінну роботу українських пожежних у 1920–1929 роках.

Умовно пожежних, які отримували заохочення можна було поділити на 3 групи: співробітники державних пожежних органів, професійні пожежні, добровільні пожежні дружинники. Окремо могли відзначатися українські пожежні організації. На початку 1920-х років головним державним органом, що завідував пожежною охороною в УСРР був Пожежний відділ управління комунального господарства НКВС України. Його співробітники за відмінну роботу отримували додаткові грошові премії згідно спеціального положення 1920 року. Начальник пожежного відділу, преміювався як голова пожежної охорони України, відповідальний за проведення профілактичних протипожежних заходів, боротьбу з пожежами, відзначався за загальний добрий стан пожежного спорядження та постачання пожежного реманенту, за виконання завдань вищих урядових органів та Всеукраїнського пожежкомітету. Помічник начальника пожежного відділу з пожежно-технічної частини отримував винагороду за належний стан фабрично-заводських підприємств та пожежних організацій, участь у різних технічних комісіях, особисте створення та проведення у життя технічних заходів протипожежної охорони, виконання організаційних робіт з створення пожежних майстерень, складів пожежного спорядження та реманенту. Помічник начальника з адміністративного профілю заохочувався за належний стан підприємств та пожежних організацій, за роботу з обстеження установ та організацій, організацію пожежних комісій та дружин, інспектування та інструктування у пожежних справах, за навчання пожежних працівників, розробку заходів з поширення серед українського населення пожежних знань, складення обов'язкових пожежних постанов [8, арк. 58зв].

Секретар пожежвідділу (управляючий справами) отримував заохочення за добрий стан підприємств та пожежних організацій, а також за інтенсивність своєї праці зі складення доповідей, проектів, спостереження за виконанням обов'язкових протипожежних постанов вищих органів та спеціальні роботи. Пожежні інспектори, інструктор-конструктор, архітектор і технік преміювалися за належний стан підприємств та установ і організацій, інтенсивність своєї праці з термінових обстежень об'єктів у технічному та протипожежному відношенні, за розпланування міст і селищ за принципами вогнетривкого будівництва, розробку обов'язкових постанов з будівельного профілю, технічних проектів з попередження пожеж [8, арк. 58зв].

Діловод першого розряду міг додатково отримати грошову винагороду за інтенсивність праці зі складення місячних звітів, відомостей у всеукраїнському масштабі, належне ведення ділових журналів, нормальний стан документів,

виконання переписки, видання циркулярів та розсилку паперів, ведення обліку пожежного реманенту. Агент з доручень у пожежному відділі отримував премію за інтенсивність праці з термінового виконання доручень з доставки та відправлення пожежного спорядження та реманенту залізницею. Діловод другого розряду та конторники преміювалися за інтенсивність праці з термінового та акуратного виконання ділового листування, видання циркулярів та розсилання паперів, інші конторські роботи. «Машинистка – кореспондентка» нагороджувалася за інтенсивність праці з термінового та акуратного виконання робіт з переписування доповідей, проектів та самостійного складення документів. Статистик мав змогу преміюватися за термінове та належне складення виконання статистичних робіт з пожежної справи, за проявлення ініціативи з вироблення форм статистики. Кресляр отримував заохочення за термінове та належне креслення ескізів та малюнків за завданнями архітектора і техніка, виконання креслень окремих частин будівель. Кур'єри нагороджувалися за виконання доручень з доставки кореспонденції у різні установи та організації, прибирання, охорону та тримання у належному стані приміщень пожежного відділу [8, арк. 59].

Спеціальні комісії [10, арк. 49] та пожежні команди нагороджували за видатні заслуги у пожежній справі та бездоганне виконання обов'язків пожежного як професійних, так і добровільних вогнеборців. Нагородами були: «...похвальні дипломи; одмінні нагородні значки; нагороди грішми або натурою; почесні сокирки, шишаки та інші предмети відзначення, що встановлюються НКВС УСРР» [2, с. 6–7]. Пожежні могли бути представлені через округові виконкоми та губернські виконкоми до нагород загальнодержавними знаками відміни пожежних робітників.

Пожежні професійні команди та добровільні вогнеборчі організації могли бути нагороджені різним чином, але найбільш почесним в той час було нагородження Трудовим червоним прапором та Орденом трудового червоного прапора [3, с. 107]. Так у 1924 році Трудовим червоним прапором була нагороджена Харківська комунальна пожежна команда. Так у вітальній телеграмі 11 травня 1924 року зазначив Ілля Антонович Іванько (начальник пожежної охорони УСРР) – «Товарищи Пожарные. Самоотверженной работой во время тушения пожаров и других стихийных бедствий и опасностями, которыми вы при этом подвергались, вы заслужили Красное Трудовое Знамя, эту высокую награду рабоче-крестьянской власти, справедливо оценившей ваши заслуги» [9, арк. 177]. Заохочення для пожежних УСРР могли бути різними, однак особливо у першій половині 1920–х років вони були недостатніми.

Список використаних джерел

1. Клюс, ПП., Палюх, ВГ., 2006. «Пожарные Харьковщины (очерки, посвященные 350-летию г. Харькова)», Харьков, 332 с.

2. «Нормальный статут добровільної пожежної дружини з додатком інструкції та положення про добровільні пожежні організації в УСРР», 1925, Харків: *Український робітник*, 33 с.

3. Смирнов, ГВ., 1996. «Историческая хроника пожарной охраны Луганска», Луганск: *Лугань*, 416 с.

4. Харламов, МІ., 2018. «Діяльність пожежних інспекторів та завідувачів пожежною охороною (брандмейстерів) промислових підприємств у 1927–1930-х роках в Україні», *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*, Гол. ред. В. М. Вашкевич, К.: «Видавництво «Гілея», Вип.131 (4), с.58–60.

5. Харламов, МІ., 2014. «Діяльність тимчасових волосних інструкторів у справі боротьби з вогнем в УСРР на початку 1920-х рр.», *Гуржійські історичні читання: Збірник наукових праць*, Черкаси: *Видавництво Чабаненко Ю. А.*, Вип.7, с.306–308.

6. Харламов, МІ., 2018. «Особливості роботи короткострокових курсів підвищення кваліфікації пожежних України у 1920–1930 роках», *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*, Гол. ред. В. М. Вашкевич, К.: «Видавництво «Гілея», Вип.137 (10), с.37–39.

7. Харламов, МІ., 2018. «Спеціальний одяг та знаки відмінності українських пожежних у 1925–1930 роках», *The scientific heritage*, Budapest, Hungary, No.20 (2018) P.1, p.8–12.

8. «Центральний державний архів вищих органів влади і управління України», Ф.5. Народний комісаріат внутрішніх справ, Оп.1., Спр.795. Переписка про комплектування пожежних команд та преміювання робітників пожежної справи 21.01.1921 р. – 26.12.1921 р., 167 арк.

9. Там само, Ф.5. Народний комісаріат внутрішніх справ, Оп.2., Спр.583. Матеріали з розгляду проектів положень про губернські пожежні підвідділи при відділах комунального господарства виконкомів за 1923 р., 243 арк.

10. Там само, Ф.34. Вища Рада Народного Господарства УСРР, Оп.13., Спр.653. Листування й матеріали по пожежним питанням з НКВС УСРР, жовтень 1928 р. – 1929 р., 82 арк.

References

1. Kljus, PP., Paljuh, VG., 2006. «Pozharnye Har'kovshiny (ocherki, posvjashhennye 350-letiju g. Har'kova) (Kharkiv firefighters (essays on the 350th anniversary of Kharkov))», Har'kov, 332 s.

2. «Normal'nyj statut dobrovil'noi' pozhezhnoi' druzhiny z dodatkom instrukcii' ta polozhennja pro dobrovil'ni pozhezhni organizacii' v USRR (Normal statute of a voluntary fire brigade with an appendix of the instruction and the provision on voluntary fire organizations in the Ukrainian SSR)», 1925, Harkiv: *Ukrai'ns'kyj robotnyk*, 33 s.

3. Smirnov, GV., 1996. «Istoricheskaja hronika požarnoj ohrany Luganska (Historical chronicle of the fire brigade of Lugansk)», Lugansk: *Lugan'*, 416 s.

4. Harlamov, MI., 2018. «Dijal'nist' pozhezhnyh inspektoriv ta zaviduvachiv pozhezhoju ohoronoju (brandmejsteriv) promyslovyh pidpryemstv u 1927–1930-h rokah v Ukrai'ni (Activities of fire inspectors and fire safety guards (firemen) of industrial enterprises in 1927–1930's in Ukraine)», *Gileja: naukovyj visnyk. Zbirnyk naukovykh prac'*, Gol. red. V. M. Vashkevych, K.: «Vydavnyctvo «Gileja», Vyp.131 (4), s.58–60.

5. Harlamov, MI., 2014. «Dijal'nist' tymchasovyh volosnyh instruktoriv u spravi borot'by z vognem v USRR na pochatku 1920-h rr. (The activity of temporary rural instructors in the fight against fire in the USSR in the early 1920's)», *Gurzhii'vs'ki istorychni chytannja: Zbirnyk naukovykh prac'*, Cherkasy: *Vydavnyctvo Chabanenko Ju. A.*, Vyp.7, s.306–308.

6. Harlamov, MI., 2018. «Osoblyvosti roboty kortokstrokovykh kursiv pidvyshhennja kvalifikacii' pozhezhnyh Ukrai'ny u 1920–1930 rokah (Features of work of short-

term training courses for firefighting in Ukraine from 1920–1930)’, *Gileja: naukovyj visnyk. Zbirnyk naukovykh prac*’, *Gol. red. V. M. Vashkevych*, K.: «Vydavnytvo «Gileja», Vyp.137 (10), s.37–39.

7. Harlamov, M.I., 2018. ‘Special’nyj odjag ta znaky vidminnosti ukrai’ns’kyh pozhezhnyh u 1925–1930 rokah (Special clothes and signs of the difference between Ukrainian firefighters in 1925–1930)’, *The scientific heritage*, Budapest, Hungary, No.20 (2018) P.1, p.8–12.

8. ‘Central’nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady i upravlinnja Ukrainy (Central state archives of the supreme bodies of power and management of Ukraine)’, F.5. Narodnyj komisariat vnutrishnih sprav, Op.1., Spr.795. Perepyska pro komplektuvannja pozhezhnyh komand ta premijuvannja robitnykiv pozhezhnoi’ spravy 21.01.1921 r. – 26.12.1921 r., 167 ark.

9. Tam samo, F.5. Narodnyj komisariat vnutrishnih sprav, Op.2., Spr.583. Materialy z rozgljadu proektiv polozhen’ pro guberns’ki pozhezhni pidviddily pry viddilah komunal’nogo gospodarstva vykonkomiv za 1923 r., 243 ark.

10. Tam samo, F.34. Vyshha Rada Narodnogo Gospodarstva USRR, Op.13., Spr.653. Lystuvannja j materialy po pozhezhnym pytannjam z NKVS USRR, zhovten’ 1928 r. – 1929 r., 82 ark.

* * *

УДК 94:340.61(045)

**ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
ЗВ'ЯЗКУ МОРАЛІ І ПРАВА**
**HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS
OF THE RELATION OF MORALITY AND LAW**

Чернищук Н. В.,
кандидат історичних наук, старший
викладач менеджменту та права, Винницький
національний аграрний університет
(Вінниця, Україна), e-mail: chernishhuk@ukr.net

Chernyshchuk N. V.,
Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer in
Management and Law, Vynnytsia National Agrarian
University (Vinnytsia, Ukraine), e-mail:
chernishhuk@ukr.net

Досліджено історичну еволюцію співвідношень моралі та права. Розглянуто основні історико-правові аспекти. Охарактеризовано зв'язок моралі і права на основі наукових праць.

Ключові слова: мораль, право, правове регулювання, свобода, позитивне і природне прав, поведінка, правові норми, соціальні норми.

The historical evolution of relations of morality and law is investigated. The main historical and legal aspects are considered. The connection between morality and law is based on scientific works.

Keywords: morality, law, legal regulation, freedom, positive and natural rights, behavior, legal norms, social norms.

До істотних детермінантів існування соціуму, звичної комунікації, упорядкованості життя індивідів, відносять правовий вплив та правове регулювання.

Моралі, праві, їх взаємодії, їх значенню у системі регулювання суспільних відносин присвяченого праці таких дослідників, як І. Кант, Г. Гегель, М. Кельман, та ін.

Мета наукової статті – дослідити історичну еволюцію співвідношень, відмінностей, взаємозв'язку та суперечностей моралі та права, в якості як основних інструментів соціального регулювання, якими встановлюються правила поведінки соціуму.

Наукові джерела передбачають ряд теорій відносно праворозуміння. На думку В. Селіванова та Н. Діденка, в філософському аспекті право є масивом соціальних цінностей етичного характеру: справедливості, порядку, моральності, правдивості та ін., що ґрунтуються на засадах соціальної рівності.

Засновник нової парадигми розуміння взаємозв'язку моралі з правом вважається І. Кант. Слід виділити його нетрадиційну, сувору, безкомпромісну етику: ним створено комплекс категорій морального характеру, якими забезпечується відображення заборон, норм і цінностей моралі. Серед здобутків вченого – формулювання основного морального закону – «категоричного імперативу», обґрунтування відносної самостійності моралі. Одночасно, І. Кант відстоював взаємодоповнюваність таких категорій, як мораль і право, їх тісну взаємодію. Таке новітнє розуміння забезпечило нове трактування зв'язку, таких значимих інструментів регулювання пове-

дінки людей, відобразило їх нерозривність, на підставі принципових відмінностей.

Кордон між категоріями моральності та легальності поведінки людей, на думку І. Канта, лежить у їх підґрунті: мораль спирається на внутрішню повагу до закону моральності, як провідного принципу дій людини, основою легальності є об'єктивність додержання положень морального закону: відчуття страху від можливого покарання, бажання щастя, потрібність.

Це основний критерій розмежування між мораллю і правом: правом здійснюється регулювання, тільки, відносин між людьми, але недоторканим залишається внутрішній духовний світ індивіда, його відношення до себе самого.

Те, як співвідносяться один з одним мораль і право, в якості регуляторів життєдіяльності індивідів, Кант зобразив:

1) ототожнюючи право, як віддзеркалення юридичних законів, із звузеним у просторі й часі, утвердженням нижчого кордону (мінімуму), моральних законів, моральності, яка є рівною для всіх членів соціуму;

2) спрямованістю права охоплюється весь соціум, дотримання мораль в якому воно забезпечує;

3) оперування правом примусом, як прямого, так і непрямого, характеру, інструментарієм моралі є свобода і свідоме виконання її норм.

Вихідним моментом дослідження взаємодії між мораллю та правом є категорія свободи. Схильність індивіда до всесторонньої свободи, яка ніким не обмежується, спричиняє протидію і конфлікти серед учасників соціуму, хаосу. Основним результатом кантівського розуміння зв'язку між мораллю і правом є їх розмежування, утвердження цих категорій у практичному розумі.

Слід погодитись із точкою зору останнього, оскільки вказаним соціальним регуляторам властиві, взаємодоповнюваність, взаємозумовленість, взаємний попит відносно один одного: мораллю вимагається правова регуляція, моральної регуляції вимагає право. Незважаючи на деякі суперечливі моменти аргументації, філософ підкреслював надзвичайну важливість питання взаємодії моралі і права.

Вказані положення, щодо розуміння права в контексті його зв'язку з мораллю, лежать в основі точок зору, таких дослідників, як І. Бентам, І. Фіхте, Г. Гегель, А. Шопенгауер, С. Соловйов, І. Ільїн, Б. Кістяківський, П. Новгородцев, Л. Петражицький, Е. Гартман та ін.

У наукових пошуках такого вченого, як Л. Петражицький, відображаються висновки відносно єдності наведених соціальних регуляторів поведінки людей. На думку П. Новгородцева, який досліджував право в аспекті морального оцінювання, і був переконаний, у трансформації права у мертву матерію, нежиттєздатність останнього у разі відсутності його підтримки (підкріплення з боку моралі).

Викликає інтерес точка зору правознавця Л. Фуллера. Останній, досліджуючи взаємодію

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Гаврилюк М. О. Михайло Драгоманов як історик	7
Галицька-Дідух Т. В. Східногалицьке представництво на Ризькій мирній конференції (вересень 1920 – березень 1921 рр.)	11
Гуцул В. М. Бойовий молот (<i>hache</i>) у лицарських турнірних поєдинках в Західній Європі першої половини XV ст.	20
Єгоров В. В. Українська мова в народній освіті та проблема розвитку в публіцистичній боротьбі в українських землях 1860–1890-х рр.	26
Жадейко А. Н. Творчество Вадима Михальчука как форма сохранения исторической памяти (Творчість Вадима Михальчука як форма збереження історичної пам'яті)	32
Іваненко А. О. Ініціатива місцевої влади щодо створення кримінально-процесуального законодавства на теренах Райхскомісаріату «Україна» (осінь 1941 – початок 1942 р.)	37
Кизименко І. О., Губицький Л. В., Разіцький В. Й. Замки та фортеці України, як історико-архітектурна спадщина	43
Красніцька Г. М. Геноцид нації на Поділлі 1932–1933 років	49
Кукуленко Я. І. Педагогічні виші і демократизація суспільно-політичного життя в УРСР у роки перебудови	52
Левенець О. М. Формування атеїстичного світогляду учнів сільських шкіл Волинської області в середині 60-х – першій половині 80-х рр. XX ст.	58
Лисенко М. С. Образ представника сільськогосподарського товариства на прикладі життя і діяльності К. Дєтлова (др. пол. XIX ст.)	65
Ostapiek A. A. In the face of war... Polish Army in Lwów's preparations for the effects of armed conflict (autumn 1938 – summer 1939) (Перед лицем війни... Польська армія в підготовці Львова до наслідків збройного конфлікту (осінь 1938 – літо 1939 р.))	70
Осташук В. І. Здійснення антисемітської ідеологічної політики румунською адміністрацією в Одесі (1941–1944 рр.)	75
Пащенко І. І. Органи прокуратури в період колективізації сільського господарства на Поділлі (1927–1933 рр.)	79
Сокирська В. В. Більшовицька державна політика у сфері адміністративно-територіального устрою початку 1920-х рр.	83
Ухач В. З. Сучасна вітчизняна історіографія протиборства радянських карально-силових органів з українським самостійницьким рухом у 1944–1945 роках (вибрані аспекти)	90
Фіногенов О. М. Концепція відродження державності на західноукраїнських землях у діяльності Західноукраїнського товариства Ліги Націй (1922–1924 рр.)	94
Харламов М. І. Заохочення для українських пожежних у 1920-х роках	99
Чернищук Н. В. Історико-правові аспекти зв'язку моралі і права	102
Чуткий А. І. Студенти-іноземці в київських вишах початку XX ст.	105